УДК 37.011.33:[32+33+37
ORCID 0000-0003-2358-5622

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ЕКОНОМІКО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «ОСВІТА» («УКРАЇНА XXI СТОЛІТТЯ»)

О. Якимчук, кандидат філософських наук,
старший викладач НПУ імені М.П.Драгоманова

Формування (створення) Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») автор розглядає як один з найважливіших етапів реформування галузі після розпаду СРСР. Постала велика кількість першочергових завдань, щодо створення та розбудови української держави, формування української людини, відродження культури. Основним завданням стало духовне відродження народу, як головного суб'єкта поточних і перспективних змін. Останнє десятиліття існування Радянського Союзу було досить суперечливим. З одного боку, існував запит на проведення певних реформ, а з іншого – в багатьох сферах зберігалася економічна, ідеологічна, соціокультурна стагнація та реакція. В такій суперечливій обстановці змінювалася і система освіти, формувалися нові підходи, яким не судилося втілитися через розпад СРСР. Одразу після здобуття незалежності Україна мала самостійно сформулювати власні пріоритети і перспективи розвитку національної освітньої сфери. Головна проблема, що піднімається в статті, полягає в тому, наскільки соціокультурні та економіко-політичні обставини останніх років існування СРСР вплинули на створення Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»). Автор звертає увагу на активне продукування нових знань, які здатні забезпечити соціально-економічний прогрес суспільства тому, що освіта є професійним та соціальним захистом для людини. Створення національного ефективного простору освіти з метою конкурентоспроможності у глобалізаційних світових процесах. Соціокультурні передумови стали значними змінами у житті суспільства та націотворення. Відбулося розширення потреб в індивідуальному та особистісному розвитку людини завдяки економічним та політичним трансформаціям, поширенню інтеграційних та глобалізаційних процесів у світі, стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Автор розглядає економічні фактори, а саме, руйнування економіки у зв'язку з переходом на ринкові принципи господарства та зростання випуску фахівців при зниженні якості освіти, що в свою чергу не відображало потреб економіки. Це стало поштовхом до падіння престижності праці кваліфікованих фахівців та призвело до небажання молоді обирати технічні спеціальності, через незабезпечення комп'ютерного фонду, застарілої матеріальної бази та ін.

***Ключові слова**: людина, освіта, культура, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), соціокультурні передумови, економіко-політичні передумови, трансформація освіти.*

Актуальність проблеми. Проголошення незалежності України поставило низку завдань, першочерговими серед яких стали створення та розбудова нової української держави, відродження культури, встановлення конструктивних зв'язків на міжнародній арені, формування української людини. Духовне відродження народу – головного суб'єкта поточних і

© Якимчук О., 2019,
http://doi.org/

перспективних змін – визначалось у якості ключового завдання новітнього українського поступу. Зрозумілим було й те, що основним чинником його вирішення є освіта, очищення від нашарувань тоталітарного минулого й створення національної системи якої постало як питання державного значення. Цю функцію взяла на себе «Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»)», розроблена колективом освітян-патріотів й прийнята першим з'їздом педагогічних працівників України (1992 р.) З нашої точки зору, в першу чергу заслуговують уваги економічні, політичні та соціокультурні передумови створення цієї Програми.

Мета статті. Розглянути соціокультурні та економіко-політичні передумови створення Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») як етап реформування галузі освіти після розпаду СРСР.

Виклад основного матеріалу. Політичні передумови створення Програми визначались доленосними суспільно-політичними змінами – розпадом СРСР, проголошенням незалежності України та вибором демократичного шляху розвитку молодої держави. Існуюча на теренах Україні система освіти не могла задовольнити вимог, що постали перед нею в умовах становлення української державності, відродження української нації передусім через невідповідність змісту і структури освіти запитам особистості, потребам суспільства та держави. Втім новостворена держава мала будувати власну систему освіти не на порожньому місці. В ході різних за масштабами радянських реформ у СРСР, куди входила Україна, було створено державну систему освіти, яка напередодні перебудовчих процесів досягла значних результатів. Серед них: забезпечення рівного доступу до здобуття освіти; зростання мережі загальноосвітніх шкіл; збільшення обов'язкової тривалості загальної освіти (від 7-річної до 8-річної, до10 –11-річної середньої школи; від 3-річної до 4-річної початкової школи); створення системи підготовки учнів до життя, професійної діяльності; фундаментальність освіти; реалізація обґрунтованої системи виховання.

Разом з тим, радянська система освіти мала й негативні риси:

державний монополізм в управлінні школою, її авторитарний і політичний характер; перенасичення змісту освіти й виховання комуністичною ідеологією; однотипність навчальних закладів, планів, форм і методів педагогічного процесу; вилучення національної складової з освіти і здійснення її системної русифікації [2, с. 17]. Ілюстрацією останнього є той факт, що в середині 1980-х рр. в Київському університеті менше третини природних і половини суспільно-гуманітарних дисциплін викладалося українською мовою, в фондах київських бібліотек література українською мовою становила чверть [11, с. 313].

Головною особливістю радянської освіти була доцентрова тенденція організаційно-управлінських структур у дії (тенденція руху інструкцій, вказівок, рекомендацій із центру і одночасно орієнтація регіонів на норми, перспективи центру). Усі 70 років існування СРСР особливе значення надавалося втягуванню в тоталітарний простір управління всіх регіонів, національних республік, країв, що забезпечило досягнення по суті політичної мети – створення єдиного освітнього простору [14, с. 83].

Політичний розпад, що стався в грудні 1991 р., стимулював розвиток тенденцій до самоутвердження, самовизначення, спрямованих переважно на самообмеження. Потреба формування національних просторів освіти країн колишнього СРСР, й України зокрема, відчувалась на тлі кардинальної зміни геополітичного балансу сил у світі і розпаду біполярної моделі міжнародних відносин, що знаменувалась «відмовою людства від таких форм організації життя, як тоталітаризм і авторитаризм, подолання зневаги до особистості, її свободи та демократичних цінностей», а також конструктивним процесом динамічного утвердження «демократичних форм організації влади й управління, підйому авторитету особистості, толерантної взаємодії народів, держав і культур у відкритому й прозорому міжнародному просторі» [1].

Розпад СРСР і утворення СНД супроводжувалися не лише розривом життєво важливих стійких зв’язків і зміною умов функціонування республік-держав, але й, що надзвичайно важливо, змінилася вся система їх взаємодії

як суб'єктів. Надзвичайно актуально поставали питання встановлення відносин між Росією й іншими пострадянськими республіками, формування національної ідентичності, питання національної безпеки [14, с.83], й загалом «утвердженням України не лише як локальної, але й як європейської і світової цивілізації, яка має власну ідентичність, національний характер і культуру й, вибудовуючи свій власний державний дім, має потребу у власних національних системах науки, освіти і виховання підростаючого покоління» [1].

В Україні з'явилася можливість формувати і розвивати національний простір освіти без керівництва «старшого брата», на свій розсуд будувати свою модель освіти та інтегруватися або в європейський освітній простір, або в загальний освітній простір СНД. Й хоча на першому етапі домінував процес встановлення відносин між Росією й іншими пострадянськими республіками, Україна доволі швидко переорієнтувалася на європейській освітній простір.

Серед економічних факторів ключову роль відгравала руйнація планової економіки та перехід на ринкові принципи господарства. Екстенсивний шлях розвитку економіки в СРСР супроводжувався безперервним, в деякій частині необґрунтованим, зростанням випуску фахівців при зниженні якості освіти. Плани підготовки фахівців на заході СРСР не відображали потреб економіки, формулювалися на основі необґрунтованих штатного розкладу і заявок міністерств. Існуюча практика використання фахівців була пов'язана з низькими їх заробітної плати, абсолютно недостатньою її диференціацією залежно від якості та складності роботи. Падіння престижу праці фахівців, особливо інженерів, призвело до зниження тяги молоді до технічної освіти, відповідальності за навчання. Окрім того, станом на початок 1990-х внаслідок недостатніх асигнувань серйозно застаріла матеріальна база вузів, абсолютно незадовільним було забезпечення комп'ютерами, аудиторіями, бібліотеками, гуртожитками [13, с. 163].

Таким чином, на початку 1990-х рр., коли в Україні на тлі руйнації планової економіки закладались основи ринкового господарства увесь світ

повною мірою відчував виклики глобалізації, постіндустріального, інформаційного суспільства, у якому зменшується роль матеріальних товарів і послуг, й зростає значення «інтелектуального потенціалу», а здатність нації підтримувати сучасну й ефективну систему освіти, підвищувати інтелектуальний компонент робочої сили шляхом навчання стає критично важливою для конкурентоспроможності [6, с. 28].

Виклики інформаційного суспільства не могли минути пострадянські країни, які ставали часткою світової економічної системи. Прийшло розуміння того, що сучасні проблеми економічного розвитку пов'язані, насамперед, з інтелектуалізацією праці, наданням найвищого пріоритету процесам продукування нових знань, які здатні забезпечити соціально-економічний прогрес суспільства. Тому головною стратегію пострадянських держав, й Україна не є виключенням, стало створення ефективного національного простору освіти з метою конкурентоспроможності у глобалізаційних світових процесах [14, с. 84].

Й нарешті, соціокультурними передумовами для створення Державної національної програми «Освіта» стали значні зміни у житті суспільства та потреби націотворення. Будучи закономірним наслідком значних політичних та економічних трансформацій, поширенняглобалізаційних та інтеграційних процесів у світі, бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, вони істотно розширили потреби в індивідуальному, особистісному розвитку людини, про які не могло бути й мови за часів СРСР.

Характерні риси освітнього простору СРСР – страх перед системою (перед представником системи) і нетерпимість до будь-якої точки зору, що не збігалася з офіційною; войовничість до людей з «іншого» світу й одночасно байдужість до всього сущого як казенного і чужого; націленість на формування дисциплінованих і відданих державі членів соціуму, професіоналів у певній галузі суспільного життя разом з одночасною невідповідністю справжнім інтересам вихованців, що призводило до їх конфлікту та відставанню від вимог соціального розвитку; ворожість до

людини і людяності, гуманізму і моральності, нарешті, приниження людини, зведення її до поняття «гвинтика» у великому державному механізмі [14, с. 81-82] не могли більше детермінувати розвиток особистості.

У останні роки існування СРСР стало зрозуміло, що учням та студентам не вистачає самостійного творчого мислення, диференційованого навчання, належних умов для індивідуальної і самостійної роботи. Як наслідок випускники інженерно-технічних, сільськогосподарських, економічних вузів в значній мірі були не готові до створення і використання техніки і технологій нового покоління, управління виробництвом. Випускники медінституту часто не могли кваліфіковано поставити діагноз і забезпечити правильне лікування. Не відповідала елементарним вимогам якість навчання і за іншими спеціальностями. Падіння якості навчання супроводжувалось зменшенням оплати праці фахівців з вищою освітою, що змушувало багатьох інженерів працювати на робочих посадах. Вища освіта переставала виконувати функцію соціального ліфта. Отже, спотворення професійної структури, розрив з ринком праці, недостатня зарплата фахівців приводили до зниження освітньої та трудової мотивації, відтоку фахівців в інші сфери і невиправданої витрати державних коштів [13, с. 163-164].

Натомість в умовах постіндустріального суспільства саме освіта слугує людині соціальним і професійним захистом, оскільки дозволяє швидко адаптуватися до миттєвих змін, сприймати нестандартні ситуації і приймати нестандартні рішення, розумітися у динамічних процесах глобалізованого, інформаційного світу, критично оцінювати набутий досвід, знаходити сили для подальшого розвитку і самовизначення. Саме освіта дозволяє стати кожному самодостньою особистістю, адже, розвиваючи розум і душевні сили людини, дає змогу замислитися не тільки над вирішенням особистісних і професійних проблем, а й зрозуміти перетворення, що відбуваються у суспільстві, стати їх активним учасником [12, с. 8]. Система освіти, яку Україна успадкувала від СРСР, не могла задовільними ці потреби. Вона не була здатна сформулювати на загальносуспільному та індивідуальному

рівнях розуміння людини як найвищої цінності, виробити у людини здатність до свідомого і ефективного функціонування в умовах небувалого ускладнення відносин у глобалізованому світі, зростаючої комунікативності життя та інформаційної насиченості середовища життєдіяльності [7, с. 8].

В умовах, коли у більшості країн світу здійснюється перехід від усталеної адаптаційної освітньої моделі до моделі інноваційної, спрямованої на розвиток здібностей людини, її інноваційного мислення, здатності до сприймання мінливих умов сучасного світу [10, с. 15], Україна не може залишитись на узбіччі цивілізаційних змін.

Окрім того, у пошуках перспектив розвитку ефективного національного простору освіти країни колишнього СРСР звернулися до національних джерел, ідеалів народної педагогіки, спадщини національної педагогічної класики, етнокультурних традицій. У них відбувається актуалізація національних компонентів, де особливе місце займають культура і мова. Із здобуттям незалежності перед Україною постало завдання творення особистості, яка усвідомлює свою належність до української нації, сучасної європейської цивілізації, збереження і продовження української культурно-історичної традиції; виховання шанобливого ставлення до українських національних святинь, державної мови та мов національних меншин, історії і культури всіх національностей, які проживають в Україні, формування культури міжетнічних і міжособистісних відносин [9, с. 85]. Окрім того, національний характер освітнього простору країн колишнього СРСР, й Україна не є виключенням, створюють також культурно-історичні традиції, звичаї, обряди, мораль, релігія. Усе те, що контролювалося комуністичною ідеологією і викликало небезпеку при вихованні радянської людини [14, с. 85].

Як справедливо зазначає Г. Сичкаренко, уявлення про те, що радянська освітня система давала якісну освіту і відповідала завданням суспільства, не має відношення до останнього періоду існування СРСР [13, с. 165]. Втім зростаючі проблеми в галузі освіті усвідомлювались ще за часів існування

СРСР, наслідком чого стали освітні реформи наприкінці 80-х–на початку 90-х рр. минулого століття.

Зокрема, в УРСР на тлі союзної реформи загальноосвітньої і професійної школи 1984 р. була проголошена «згори» дійова перебудова освіти під впливом громадсько-педагогічного руху. Варто відзначити, що сам термін «перебудова» уперше був використаний в урядовому документі, що був розроблений для вищої школи, й потім став головним визначенням епохи, означаючи спробу радикального перетворення всього суспільства.

Перебудову освіти вже у 1980-х пов’язували з втіленням в життя принципів демократизації, деуніфікації, деідеологізації, національного характеру освіти. Реформа загальноосвітньої і професійної школи 1984 р. була націлена на подолання ряду «негативних явищ, серйозних недоліків і упущень» накопичилися в діяльності радянської школи. Планувалося поліпшити структуру освіти, істотно підвищити якість загальноосвітньої, трудової та професійної підготовки, більш широко застосовувати активні і технічні засоби навчання, цілеспрямовано реалізовувати принцип єдності навчання і виховання, забезпечити тісний зв'язок школи, сім'ї та громадськості. Від реформи очікувалось підвищення якості навчання і виховання, досягнення високого наукового рівня викладання, удосконалення навчальних планів і ліквідацію перевантаження учнів [8, с. 191].

Далі пішли автори Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Основні напрямки перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в країні» 1987 р., у якій вже було проголошено інтеграцію освіти, виробництва і науки; підняття якості підготовки; всебічний розвиток вузівської науки як найважливішого резерву прискорення НТП; поліпшення якісного складу науково-педагогічних кадрів; посилення ролі вищої освіти в підвищенні кваліфікації і перепідготовки фахівців; технічне переоснащення і вдосконалення управління вищою освітою і тощо. У документі були відображені всі аспекти вищої освіти, світові тенденції розвитку, що сприяло впровадженню в вузах модульно-рейтингової системи, залучення

позабюджетних коштів, переходу на госпрозрахункові, договірні відносини з виробництвом. Вводилися атестація вузів, викладачів, студентів, процеси демократизації і гласності, зокрема, виборність ректорів і студентське самоврядування [13, с. 163].

Наприкінці 80-х рр. Міністерство народної освіти УРСР здійснювало перебудову освіти у контексті Закону про мови в УРСР (1989), Декларації про державний суверенітет (1990) з метою створення національної системи освіти за такими напрямами: розробка національного освітнього законодавства; відродження української школи, відновлення національного компонента у змісті освіти [2].

З проголошенням суверенної української держави (1991), саморозпуском КПРС, розпадом СРСР стали можливими демократичні зміни, тобто відмова від уніфікації, ідеологізації, русифікації в галузі освіти; розробка національної системи освіти, відмінної від загальносоюзної; здійснення національної шкільної реформи. У цей час розробляється Концепція середньої загальноосвітньої національної школи України (1990); Закон України «Про освіту» (1991). У останньому освіта проголошувалася «пріоритетною сферою соціально-економічного розвитку суспільства на засадах гуманізму, демократії, національної самосвідомості, взаємоповаги між народами» [5, с. 3].

Висновки. Таким чином, окреслені вище економічні, політичні та соціокультурні фактори разом із спробами пошуку на заході СРСР «шляхів реформування освіти на базі досягнень, що були, але при чіткому пануванні тенденцій, що спрямовані на зміну застарілих парадигм, розповсюдження нового педагогічного досвіду і розширенні варіативності освітніх структур» [14, с. 85] суттєво розширили потреби в індивідуальному, особистісному розвитку людини. Як наслідок на початку 90-х рр. XX ст. в Українській незалежній державі існувала нагальна необхідність побудови основної стратегії розвитку системи освіти. Існуюча в Україні система не могла задовольнити вимог, що постали перед нею в умовах становлення

української державності, відродження української нації. Спостерігалася невідповідність змісту і структури освіти запитам особистості, потребам суспільства та світовим досягненням у царині освіти; знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної праці; за бюрократизованості всіх ланок системи освіти [3, с. 14-15]. Документом, який визначив стратегію і основні напрями розвитку освіти України у XXI ст., стала Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)»[4], затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 896 від 3 листопада 1993 р. Продовженням даного дослідження має стати аналіз змісту, цілей та результатів виконання Програми.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: у пошуках перспективи / Віктор Андрущенко // Філософія освіти. – 2006. – №3. – С. 6-12.
2. Березовська Л. Реформування шкільної освіти в умовах державотворення (початок 90-х років XX ст.) / Лариса Березовська // Молодь і ринок. – 2011. – №6 (77). – С. 17-21.
3. Бондар Д.М. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") та її роль у реформуванні управління системою вищої освіти в Україні (історико-педагогічний аспект) / Д. М. Бондар // Збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 17 (2) . – С. 14-19.
4. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/896-93-%D0%BF
5. Закон України “Про освіту” // Законодавство України про освіту: зб. законів. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – С.3-27.
6. Земляная Т. Б. Россия в мировом образовательном пространстве: информационно-аналитический материал / Т. Б. Земляная, О. Н. Павлычева – М.: ИНИПИ РАО, 2011. – 141 с.
7. В. Кремень. Філософія освіти XXI століття / Василь Кремень // Урядовий кур’єр. – 2003. – № 23. – С. 7-8.
8. Овчинников А.В. О реформе советской школы 1984 года/ А.В. Овчинников // Пространство и время. – 2014. – № 4 (18). – С. 190-194.
9. Огнев’юк В. Реформування як сутністна характеристика сучасної освіти / Віктор Огнев’юк //Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огнев’юка, Світлани Сисоєвої. – К. : ТОВ “Видавниче підприємство “ЕДЕЛЬВЕЙС”, 2013. – С.61-106.
10. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огнев’юка, Світлани Сисоєвої. – К.: ТОВ “Видавниче підприємство “ЕДЕЛЬВЕЙС”, 2013. – 460 с.
11. Політична історія України XX століття: у 6 т. Т. 6. Від тоталітаризму до демократії (1945-2002) / О. М. Майборода та ін. – К.: Генеза, 2003. – 696 с.
12. Сисоєва О. С. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / О.С. Сисоєва, Н.Г. Батечко. – К.: ВД ЕКМО, 2011. – 368 с.
13. Сичкаренко Г.Г. Программа перестройки высшего образования в СССР и в Украине / Г. Г. Сичкаренко // Альманах современной науки и образования. – 2013. – № 8 (75). – С. 162 – 165.

14. Якимчук О. Філософсько-психологічні підвалини освітнього простору тоталітарного суспільства / Оксана Якимчук //Вища освіта України. – 2015. – № 1 (14). – С. 81-86.

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ И ЭКОНОМИКО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ СОЗДАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «ОБРАЗОВАНИЕ» («УКРАИНА XXI века»)

Якимчук О.

Формирование (создание) Государственной национальной программы «Образование» («Украина XXI века») автор рассматривает как один из важнейших этапов реформирования отрасли после распада СССР. Возникла большое количество первоочередных задач, по созданию и развития украинского государства, формирование украинского человека, возрождение культуры. Основной задачей стало духовное возрождение народа, как главного субъекта текущих и перспективных изменений. Последнее десятилетие существования Советского Союза было достаточно противоречивым. С одной стороны, существовал запрос на проведение определенных реформ, а с другой - во многих сферах сохранялась экономическая, идеологическая, социокультурная стагнация и реакция. В такой противоречивой обстановке менялась и система образования, формировались новые подходы, которым не суждено было воплотиться из-за распада СССР. Сразу после обретения независимости Украина имела самостоятельно сформулировать собственные приоритеты и перспективы развития национальной образовательной сферы. Главная проблема, которая поднимается в статье, заключается в том, насколько социокультурные и экономико-политические обстоятельства последних лет существования СССР повлияли на создание Государственной национальной программы «Образование» («Украина XXI века»). Автор обращает внимание на активное продуцирование новых знаний, которые способны обеспечить социально-экономический прогресс общества том, что образование является профессиональным и социальным защитой для человека. Создание национального эффективного пространства образования с целью конкурентоспособности в глобализационных мировых процессах. Социокультурные предпосылки стали значительными изменениями в жизни общества и нации. Произошло расширение потребностей в индивидуальном и личностном развитии человека благодаря экономическим и политическим трансформациям, распространению интеграционных и глобализационных процессов в мире, стремительного развития информационно-коммуникационных технологий. Автор рассматривает экономические факторы, а именно, разрушение экономики в связи с переходом на рыночные принципы хозяйства и рост выпуска специалистов при снижении качества образования, что в свою очередь не отражало потребностей экономики. Это стало толчком к падению престижности труда квалифицированных специалистов и привело к нежеланию молодежи выбирать технические специальности, из-за необеспечения компьютерного фонда, устаревшей материальной базы и др.

***Ключевые понятия*:** человек, образование, культура, Государственная национальная программа «Образование» («Украина XXI века»), социокультурные предпосылки, экономико-политические предпосылки, трансформация образования.

SOCIO-CULTURAL AND ECONOMIC-POLITICAL PRECONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF THE STATE NATIONAL PROGRAM “EDUCATION” (“UKRAINE XXI CENTURY”)

Yakymchuk Oksana

The formation (creation) of the State National Program “Education” (“Ukraine XXI Century”) is considered by the author as one of the most important stages of the reforming after

the collapse of the USSR. There has been a large number of priority tasks for the creation and development of the Ukrainian State, the formation of the Ukrainian citizen, the revival of culture. The main task became the spiritual revival of the people, as the main subject of current and perspective changes. The last decade of the Soviet Union existence was quite controversial. On the one hand, there was a demand for certain reforms, and on the other – in many spheres, namely, economic, ideological, socio-cultural stagnation and reaction persisted. In such a contradictory situation, the system of education changed, and new approaches emerged, which were not destined to be realized due to the collapse of the USSR. Ukraine immediately had to formulate its own priorities and prospects for the development of the national educational sphere after gaining independence. The main problem which is raised in the article is how socio-cultural and economic-political circumstances of the last years of the USSR existence has influenced on the creation of the State National Program "Education" ("Ukraine XXI Century"). The author draws attention to the active production of new knowledge that can provide socio-economic progress of society because education is a professional and social protection for a person. Creation of a national effective education space for competitiveness in globalization processes. Socio-cultural background has become a significant change in society's life and nation-building. There was a growing need for individual and personal development of a person due to economic and political transformations, the spread of integration and globalization processes in the world, the rapid development of information and communication technologies. The author examines economic factors, namely, the economy destruction in connection with the transition to market principles of running a business and the growth of graduates in reducing the quality of education, which in turn does not reflect the needs of the economy. It became an impetus to the fall in the prestige of qualified specialists work and this led to reluctance of young people to choose technical specialties, due to the lack of a computer fund, outdated material base, etc.

***Key words**:* person, education, culture, State national program "Education" ("Ukraine XXI century"), socio-cultural conditions, economic-political preconditions, transformation of education.